

Obraćanje visokog predstavnika Valentina Inzka na “The Model United Nations” konferenciji

Vrijedi izgovorena riječ.

United World College
Mostar
28. ožujka 2014.

Konačni autoritet u demokraciji

Dame i gospodo,

Zahvaljujem timu “Model United Nations u Mostaru” što me je pozvao da se obratim ovome skupu. Nadam se da će današnja diskusija rezultirati konkretnim zaključcima. Ako mi dozvolite, dao bih jedan savjet, a to je da je konferencija uspješna onoliko koliko su konkretni zaključci koje donese.

I kada usvojite zaključke, morate osigurati da s njima budu upoznati oni koji kroje politiku i javnost.

Tako se dešavaju promjene!

Međunarodna koordinacija

Dozvolite mi da počnem tako što ću kazati nekoliko riječi o tome kako Ujedinjeni narodi i međunarodna zajednica pružaju pomoć tamo gdje je ona potrebna, uključivši Bosnu i Hercegovinu.

Moje imenovanje na dužnost visokog predstavnika je izvršio Upravni odbor Vijeća za provedbu mira, a potvrdilo ga je Vijeće sigurnosti UN-a. Dva puta godišnje podnosim izvješće Vijeću sigurnosti o situaciji u Bosni i Hercegovini, naglašavajući mogućnosti i opasnosti.

Vijeće za provedbu mira broji 55 vlada zemalja članica i organizacija, a Vijeće sigurnosti, kao što vam je poznato, ima pet stalnih članica i deset nestalnih članica. Sami brojevi pokazuju koji je prvi izazov za međunarodni angažman – koordinacija.

U osnovi, jedno od postignuća UN-a – i jedno od postignuća međunarodne zajednice u cijelosti u Bosni i Hercegovini – uspostavljanje je kapaciteta za koordinirane aktivnosti. Postoje napetosti, postoje beskonačne rasprave, ali činjenica je da su ljudi iz različitih kultura, različitih političkih sustava, koji govore drukčijim jezikom i sa vrlo različitim stupnjem resursa, bili u stanju da se okupe i implementiraju koherentne politike, općenito s izvjesnim uspjehom.

Uloga OHR-a, određena Daytonskim mirovnim sporazumom, rješavanje je ovog temeljnog izazova budući da je, među ostalim, mandat visokog predstavnika da “koordinira aktivnosti organizacija i agencija angažiranih u provedbi civilnih aspekata Mirovnog sporazuma”.

Kad se hoće, sve se može

Daytonskim mirovnim sporazumom završen je rat koji je trajao duže od tri godine. Građani Bosne i Hercegovine – uključivši i one koji su rođeni nakon 1995. – još uvijek žive u sjeni tog rata i prioritet mora biti osiguranje da nasljeđe nepovjerenja i mržnje ne zatruje buduće generacije.

Dayton je stavio točku na rat. Godine 1995. ogromna većina građana bila je zahvalna za to. Kritike Daytonu uvijek treba stavljati u širi kontekst. Taj sporazum osigurava mir gotovo dva desetljeća.

Dayton je Bosni i Hercegovini dao iznimno kompliciranu političku i administrativnu strukturu, čiji je cilj osigurati podjelu vlasti među konstitutivnim narodima.

A tijekom godina ta struktura je pokazala da se sve može kad se hoće.

Kada je postojala volja da daytonski ustav funkcionira, on je funkcionirao, uglavnom.

U prvih nekoliko godina 21. stoljeća, usljed učinkovitih ekonomskih i političkih reformi, ekonomija Bosne i Hercegovine imala je najbrži rast u jugoistočnoj Europi. Promišljena politika donijela je opipljive rezultate – više radnih mjesta, viši životni standard.

Takav napredak bio je moguć jer su politički lideri proširili horizonte mimo puke priče o interesima konstitutivnih naroda. Susjedne zemlje počele su odbacivati zastarjeli način razmišljanja i prihvatati euro-atlantsku budućnost. Kada su bosanskohercegovački lideri počeli pratiti taj trend, međunarodna zajednica ih je podržala s entuzijazmom.

Međutim, nakon što je napravila dva koraka naprijed, napravljen je korak unazad. Ponovno se javila politika iz prošlosti, a napredak je stavljen na čekanje.

Naučili smo – i ta lekcija je bila bolna – da, iako daytonski sustav funkcionira sasvim dobro kada se primjenjuje konstruktivno i u suradnji, on funkcionira jako loše kada se primjenjuje destruktivno i uz konfrontacije.

A kada sustav funkcionira loše, ljudi trpe posljedice.

I tako smo u posljednjih nekoliko godina bili svjedocima pada novih prilika za zaposlenje kao i porasta siromaštva, te pada stranih investicija i porasta broja mladih koji žele emigrirati.

U obje ove faze – i u fazi pozitivnog rasta i u fazi

deprimirajućeg pada – na snazi je bio isti ustav. Ono što se promijenilo bio je dominantni stav među bosanskohercegovačkim političarima.

Odgovor na nepostizanje napretka

S promjenom političkog okruženja, međunarodna zajednica je promijenila svoju strategiju.

U prvim godinama nakon rata, kada je najveći dio međunarodnih napora bio usmjeren na nadziranje pravodobne provedbe osnovnih aspekata Mirovnog sporazuma, kao što su okončanje angažmana lokalnih vojnih snaga, povratak izbjeglica, sloboda kretanja i slično, međunarodna zajednica je prihvatila izravan pristup. OHR je intervenirao svakodnevno kako bi rješavao sporove i osigurao okruženje u kojemu se lokalni politički sustav može konsolidirati.

Kada su riješena najhitnija poslijeratna vojna pitanja i kada je okončan veliki dio programa rekonstrukcije infrastrukture, pozornost je usmjerena na osiguranje potpunog funkcioniranja i samoodrživosti domaćih političkih i administrativnih struktura.

U ovoj fazi, bosanskohercegovačke političke stranke, uključivši i stranke koje su trenutačno na vlasti, međusobno su surađivale kako bi osigurale funkcioniranje neovisne Središnje banke koja je omogućila Bosni i Hercegovini da ima jednu od najstabilnijih moneta u jugoistočnoj Europi, uspostavile Oružane snage BiH čije su jedinice sada u mirovnim misijama u svijetu i uvele najmoderniji sustav neizravnog oporezivanja.

Ovo su samo tri velika uspjeha iz tog perioda.

Kada je uspostavljen ovaj obrazac na temelju kojega su postizani uspjesi, međunarodna zajednica je počela prenositi nadležnost na bosanskohercegovačke vlasti.

Rezultati ovog prijenosa nadležnosti nisu uvijek bili pozitivni. Političke razmirice pogoršale su ekonomsku krizu, a to je prouzročilo povećanje stope kriminala i korupcije.

Međunarodna zajednica pokušavala je pronaći način za rješavanje problema vezanih za nepostizanje napretka.

Na primjer, Ured posebnog predstavnika EU odvojen je od Ureda visokog predstavnika, a gotovo sva energija međunarodne zajednice uložena je u intenziviranje prisustva Europske unije u BiH.

No, još uvijek nema kontinuiranog napretka.

Na sceni smo imali kroničnu nemogućnost ili nespremnost domaćih vlasti da počnu s provedbom obimnog plana reformi koje je potrebno provesti prije nego što zemlja može postati članicom Europske unije.

Neki tvrde da je za takvu situaciju u potpunosti kriv sustav. Sa svim sigurnosnim mehanizmima koji su ugrađeni u daytonsku strukturu vlasti, nemoguće je osigurati suglasnost oko bilo kojeg političkog pitanja, a posebno osigurati njegovu provedbu.

Iako je točno da daytonska struktura vlasti pruža brojne mogućnosti blokade za one koji ne žele da sustav funkcionira, bio je jedan period, kao što sam to ranije spomenuo, u kojemu su bosanskohercegovački lideri postizali napredak u okviru daytonskog sustava.

Dakle, naravno da u sustavu postoje problemi i da bi za četiri milijuna ljudi u ovoj zemlji bilo bolje da se ti problemi rješavaju, no suštinski problem nije u Daytonu nego u političkim liderima koji ne žele da omoguće funkcioniranje tog sustava.

Rješavanje problema nefunkcionalnih vlasti

Tijekom proteklih mjeseci građani su izašli na ulice kako bi

izrazili svoje nezadovoljstvo zbog neučinkovitosti vlasti i zbog korupcije.

Građani iz svih sfera života i u svim dijelovima zemlje zahtijevaju transparentne i manje rastrošne vlasti i veća ulaganja u zapošljavanje, obrazovanje i javne službe.

Građani ne traže novi ustav.

Građani traže da njihovi lideri rade posao za koji su ih izabrali.

Oni ne zahtijevaju zaštitu za konstitutivne narode.

Oni zahtijevaju bolje stanje za sve građane.

Građani uzimaju u svoje ruke posao popravke nefunkcionalne vlasti.

Tamo gdje političari nisu izvršavali dužnosti koje su im date, građani su popunili prazninu.

Tamo gdje stranački predstavnici nisu preuzeli odgovornost za budućnost ove zemlje – ušli su građani da s punim pravom uzmu stvari u svoje ruke.

Ovo je dugo očekivani razvoj događaja koji bi mogao pomoći da se izađe iz zastoja koji blokira napredak već gotovo dva izborna ciklusa.

Konačni demokratski autoritet

Ponekad me pitaju zašto ne koristim ovlasti koje su date mom uredu za smjenu političara koji opstruiraju vršenje vlasti i donošenje zakona koji će pokrenuti ekonomiju i početi obuzdavati kriminal i korupciju.

Moj odgovor je da već postoje institucije BiH koje mogu i koje moraju to da urade. Moj ured svakodnevno surađuje s partnerima iz BiH da se pruži potpora ključnim institucijama i privole politički predstavnici da učine to isto.

Ja vjerujem da će taj posao biti mnogo učinkovitiji ako ga podrže i sami građani. Zato sam toliko ohrabren novom odlučnošću naroda Bosne i Hercegovine.

Već previše dugo njihovi lideri im pružaju loše usluge. Nema razloga da to trpe u tišini.

Pritisak naroda je već doveo do nekih malih promjena, a plenumi koji su organizirani u raznim gradovima postavili su nove standarde za konstruktivan i transparentan politički diskurs.

Vjerujem da se od sada pa do izbora još toga može uraditi – a u listopadu, naravno, ljudi će još jednom imati priliku da upotrijebe svoj konačni autoritet u demokratskom društvu.

Ljudi zahtijevaju da njihovi lideri učine nesavršen sustav funkcionalnim. Taj sustav je bio funkcionalan u prošlosti i može biti funkcionalan ponovno. Nema sumnje da se sustav može unaprijediti putem ustavnih izmjena – ali u međuvremenu, on se mora učiniti funkcionalnim.

Previše je ljudi bez posla, previše je beskućnika, previše je onih koji ne znaju kako prehraniti svoje obitelji ili gdje će naći novac da plate režije – a ova užasna situacija može se početi rješavati brzo ako političari budu slušali narod. Još ima vremena od sada do listopada da se donesu zakoni koji će pomoći da se pokrene ekonomija ove zemlje. Još ima vremena da se pruži učinkovita potpora institucijama koje su osnovane za borbu protiv kriminala i korupcije.

Nova odlučnost građanskog društva daje nam razloga da se nadamo da politički lideri neće još dugo ignorirati zahtjeve vlastitih birača.

A sada bih rado dao riječ drugima da čujemo i druga mišljenja.